Cuvînt înainte

Ca teolog și istoric al religiilor, Alfred Firmin Loisy a emis mai multe opinii prin care a intrat în contradicție cu doctrinele creștine oficiale – implicit cu cea catolică de care aparținea –, astfel încît în 1893 a fost înlăturat de la Institutul Catolic din Paris (unde era profesor), iar în 1908 a fost excomunicat de către Papa Pius al X-lea, după ce și cu toate că antecesorul aceluia, Papa Leon al XIII-lea, refuzase să se pronunțe în vreun fel asupra ideilor lui Loisy.

În esență, Alfred Loisy a susținut că Biblia ar trebui (re)interpretată critic. Urma, în fapt, drumul cîtorva temerari care, încă din secolul precedent (și chiar de dinainte de 1700), au privit la textul biblic cu ochi limpeziți de iluzii, privilegiind rațiunea în defavoarea revelației și fiind dispuși să accepte ceea ce devenea astfel evident: anume, că Biblia era un produs al istoriei umanității, care înregistrase, deopotrivă și fără a le diferenția, și concepțiile despre lume ale numeroșilor ei autori – corespunzătoare puterii de observației și gradului de cunoaștere la care ajunseseră –, și precepte spirituale. De pildă, el ajunsese la concluzia că Pentateuhul nu îl avea ca autor pe Moise, că primele cinci capitole ale Genezei nu trebuie înțelese literal și că pentru a le înțelege era nevoie de o înțelegere prealabilă a etosului și a mentalității celor care le-au scris – concluzie care, la doar cîteva decenii de la moartea lui Loisy, a devenit o cunoștință comună, acceptată de majoritatea cercetătorilor laici și de mulți eruditi și cercetători ecleziaști. De asemenea, precum Giordano Bruno, Loisy nu credea în imaculata concepție și în înviere.

Remarcînd că valoarea istorică a celor două părți ale Bibliei este inegală și că scrierile considerate a fi sacre cunosc aceleași limitări ca oricare altă scriere – date de limitele autorului, ale contextului spațio-temporal și ideologic, de succesivele transformări inerente –, Loisy observa că doctrina religioasă reflectată de acestea evoluează în mod vădit de-a lungul întregului text. În fapt, el s-a manifestat ca un spirit rațional dispus să creadă în Dumnezeu și în formele umane de organizare religioasă, dar fără a cuprinde aici toate constructele pe care mintea umană le-a edificat treptat și din felurite motive.

În ceea ce privește creștinismul, Loisy susținea că Isus nu avea conștiința clară a consubstanțialității sale cu Dumnezeu. Precum alți eruditi (ecleziaști) de dinaintea sa, din vremea sa și de după el, Loisy considera că multe dintre elementele acestei idei sînt ulterioare, datorîndu-se mai cu seamă apostolului Paul, iar apoi Conciliului de la Niceea. Ele erau de neconceput în epoca lui Isus, în care acesta s-a arătat și a fost privit doar ca un mesia evreu. Atribuindu-i apostolului Paul marele rol de întemeietor al creștinismului (vezi Charles Guignebert, *Creștinismul antic*, Iași, Casa Editorială „Demiurg Plus", 2011), Loisy considera că Isus a putut avea în vedere cel mult crearea unui tip de societate, dar nu a proiectat și nu a anticipat crearea unei organizații bine închegate – precum Biserica –, idee redată sintetic prin enunțul „Isus a anunțat Împărăția cerurilor; în schimb, a apărut Biserica". Cu toate acestea, Loisy credea în nevoia existenței unei Biserici organizate, dar nu întocmai în chipul celei la care ajunseseră oamenii, de-a lungul existenței lor.

Prin lucrările sale, Loisy rămîne exemplar sub aspectul atitudinii critice față de dogmele constituite ca urmare a sedimentării judecăților, de prejudecățile și mizele generate de relația terestră a oamenilor cu nevoile lor istorico-sociale. Socotindu-se un panteist-pozitivist-umanist, Loisy face parte din rasa eterată a spiritelor nobile ale căror critici par distructive, cînd, de fapt, dețin și pun în act forța călăuzelor dezrobitoare ale minții, constituindu-se în factori generatori de ajustări benefice și de mișcări evolutive.

Textul. Un astfel de studiu ar fi fost imposibil fără monografiile anterioare – temeiurile limpezi și solide ale oricărei sinteze erudite. Decurgînd din asidue cercetări temeinic executate, în conjuncție cu o minuțioasă și cît se poate de deplină documentare, monografiile au fost în măsură să procure un material consistent şi de încredere pentru o lucrare de sinteză şi interpretare, autorii monografiilor aplicînd riguros principiile cercetării și cunoașterii științifice, inovînd cu suplețea creatorilor de metodă și interpretînd cu echilibrul celor cu respect față de

BDD-B826-01 © 1920; 2018 (trad.) Nourry; Editura Demiurg
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 12:00:51 UTC)

normele raţional statornicite şi experienţial modelate de realitate, pentru ca autorul cercetării sintetizatoare să poată primi spre prelucrare un material de calitate. Prin aceasta, scrierea lui Loisy este o lucrare din vremuri în care autorii aveau ştiinţa, conştiinţa şi voinţa de a dura poduri peste ape tulburi şi abisuri necunoscute abia după epuizarea materialului documentar, cu care, metodic, trăiniceau piloni.

Aplicînd o metodă ştiinţifică acomodată la natura materiei tratate, evitînd speculaţiile ademenitoare, conjecturile, conexiunile şi inferenţele lipsite de baze în realitate, ori neconfirmate, lucrarea lui Loisy înmănunchează, cu exhaustivitate şi coerenţă sistemică, substanţa fundamentală (cazurile concrete de practici religioase, cu datele lor concrete, cu efectele, valorile şi consecinţele lor, în toate planurile, în contextele social-istorice şi culturale care le-au generat şi înrîurit), exprimată prin aserţiuni întemeiate pe material, ipoteze prudente, presupuneri şi interpretări edificate nu pe nisipul mişcător al intuiţiei ori al logicii simple, ci pe corelarea faptelor şi semnificaţiilor. Prin aceasta, construcţia lui Loisy ajunge să oglindească realitatea.

Tema aparentă a scrierii învăţatului francez este clar circumscrisă, aparţinînd unui domeniu al cunoaşterii bine delimitat. La un prim nivel, lucrurile stau întocmai astfel. Ne aflăm în faţa unei lucrări docte şi erudite, de antropologie socială şi culturală, întemeiată pe un bogat material faptic, cules, prezentat şi rînduit cu rigoare ştiinţifică, lucrat şi interpretat cu remarcabilă competenţă şi deosebită cumpănire. O lucrare supusă principiilor avansate ale filozofiei ştiinţei, conţinînd elemente de antropologie, de sociologie, de morfo-fiziologie a religiilor, de filozofie a culturii sociale şi spirituale, văzute în edificarea lor istorică şi în procesualitatea lor structural-funcţională şi sistemică.

Construcţia scrierii ar putea fi asemănată cu aceea a unui zigurat, în care nivelul se constituie prin prezentarea succesivă a mai multor spaţii ale umanităţii – într-o gradaţie gîndită din perspectiva civilizaţiei occidentale –, privite în constituirea şi devenirea lor temporală. Textul ajunge astfel să zugrăvească o imagine sincronică şi să anime un film diacronic, ale diferitelor civilizaţii materiale şi cultural-spirituale.

Evidenţierea identităţii proprii şi a caracteristicilor constitutive şi structural-funcţionale ale fiecărei societăţi şi forme de organizare materială şi cultural-spirituală – sub aparenţa dată de răspîndirea spaţială şi de detaliile propriei istorii –, face ca, succesiv, sistemele fiecărui plan orizontal să devină elemente ale sistemelor din planul vertical, tronsoanele astfel constituite structurîndu-se şi funcţionînd organic, urmînd direcţii evolutive zămislite de propria natură, apoi de conjuncţia acesteia cu mediul, apoi de natura rezultată de aici, apoi de conjuncţia noii naturi cu mediul modificat, într-o nesfîrşită spirală.

Ca elemente ale aceluiaşi sistem – adică ale întregii construcţii –, toate îşi corespund organic şi decurg din zbaterile existenţiale ale aceluiaşi tip de fiinţă, confruntată cu probleme similare, adaptîndu-se la medii diverse, prin procedee deopotrivă asemănătoare în plan esenţial şi acomodate la feluritele realităţi concrete. Ipostazele reflectă felul în care fiinţa umană din diferite spaţii şi de-a lungul timpului s-a imaginat în relaţia cu mediul, încercînd să supravieţuiască şi să dăinuie la adăpost de factorii percepuţi ca obstaculari şi plasîndu-se în fluxul celor consideraţi benefici.

În felul acesta, construcţia lucrării surprinde (aşadar, dobîndeşte şi reflectă) structura imaginarului uman, edificîndu-se în mod coerent atît pe orizontală şi în plan sincronic, cît şi pe verticală şi în plan diacronic. Fiecare capitol deslueşte elementele de asemănare sau de comunitate ale componentelor sistemului, precum şi pe cele deosebitoare sau divergente, dar mereu corespondente, deoarece fie comune ori interactive, fie distincte ori neaderente între ele, toate constituie produse contextuale ale spiritului uman. Parcursul este de la primordiala identitate cu sine a fiinţei care se diferenţiază ca urmare a evoluţiei în relaţie cu medii felurite, trece prin canalizarea dominantelor şi asimilarea rezultatelor epigenetice, şi – fatal, dar fericit într-o lume esenţialmente dinamică şi devenindă – ajunge la sfîşierea între continua tendinţă mentală către nemuritoarea stabilizare şi pulsatila forţă biologică a evoluţiei adaptative.

BDD-B826-01 © 1920; 2018 (trad.) Nourry; Editura Demiurg
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 12:00:51 UTC)

Tema profundă. La un alt nivel însă, lucrarea eruditului francez este mai mult decît o scriere adresată specialiștilor sau celor interesați de un anumit aspect al antropozofiei sau al teozofiei, de apariția sentimentului magico-religios, de posibilitățile lui de existență, de căile și chipurile pe și în care acționează, și de efectele pe care le generează.

Încercînd să sintetizeze întreaga esență structural-funcțională și existențială a acestui tip de mentalitate, autorul oferă nucleul dur al trăirii magico-religioase prin chiar titlul cărții. În fond, în toate și mereu despre sacrificiu este vorba la nivel esențial, deoarece întregul mecanism perceput, intuit, uneori gîndit, apoi pus în act – ca ritual ce construiește, ca efect ce acționează, ca funcție manifestă, ca valoare necesară ori dezideravită, și, eventual, ca rezultat final, dar cu potențial de impuls continuaționist – este pus în mișcare prin sacrificiu. Acesta decurge din felul în care mintea umană percepe și plăsmuiește realitatea, închipuind gestionarea acesteia. Acesta constituie elementul esențial al procesului și ideologiei tranzacției, nefăcînd decît să reflecte principiile biologice ale existenței materiei vii și, la nivel fundamental, pe cele fizice, care guvernează întreaga existență.

Chiar dacă, adesea, omul pare a ignora perspectiva pe care Alfred Loisy își ia sarcina să o prezinte – considerînd-o a fi separată de viața lui concretă, neimplicată în gîndurile și în acțiunile sale curente – și chiar dacă ființa umană se amăgește închipuindu-și că gîndurile și actele sale decurg din rațiune iar nu din emoție, această perspectivă re-dă și re-constituie fascicolul senzorial, mentalitar și instinctual pragmatic în care și prin care ființa umană trăiește plenar, la nivelul tuturor stărilor și proceselor individuale și sociale prin care interacționează cu sine și cu lumea. Iar acest întreg complex decurge din impulsuri și stări afectiv-emoționale, mentale și spirituale, determinate de conjuncția dintre datul și dinamica genetică, rezultatul epigenetic și interacțiunea cu mediul, în toate sensurile posibile.

În adevăr, aceasta este tema cărții teologului savant: manifestările spiritului uman care apare, se structurează și devine în plan existențial, modalitățile mistico-intuitive și magico-religioase în care acesta se constituie, funcționează și interacționează cu mediul, cu consecințe asupra existenței indivizilor și a comunităților.

BDD-B826-01 © 1920; 2018 (trad.) Nourry; Editura Demiurg
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 12:00:51 UTC)